
LUONNOS

YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN ARVIOINTISELOSTUS

LAPPI SOPIMUS –
LAPIN MAAKUNTAOHJELMA 2018–2021



2017 Lapin liitto

Kirjoitusryhmä:
Mervi Nikander
Leena Ruokanen
Tiina Elo

ISBN:
Julkaisusarja:

www.lapinliitto.fi/lappi-sopimus

Kannen kuvat:

SISÄLTÖ

SISÄLLYS

1. Johdanto.....	4
Lappi-sopimus – Lapin maakuntaohjelma valmisteluprosessi sekä sisällöt.....	5
3.2 Lapin maakuntasuunnitelma 2040 ja Lapin maakuntaohjelma 2018-2021.....	7
Lapin kehittäminen perustuu kunnianhimoiseen visioon, ajantasaiseen tilannekuvaan sekä määrätietoiseen tulevaisuustarkasteluun.....	9
Saamelaiskulttuurisopimus lappi-sopimuksessa.....	12
Maakuntasuunnitelman tulevaisuuskuva 2040 - Ponnistetaan pohjoisesta arktisella luksuksella.....	14
3.3 Muut ohjelmat.....	14
Suomen Arktinen strategia.....	16
Alueelliset ohjelmat – tarkennetaan listausta.....	17
3.4 Maakuntakaavoitus.....	17
4. Ympäristön ominaispiirteet, nykytila ja ongelmat – Leena Ruokanen/Ely tarkentaa ja tiivistää. Fokus ominaispiirteissä.....	19
4.1 Yleiskuvaus.....	19
4.2 Luonnonympäristö.....	19
4.2 Luonnonympäristö.....	19
4.3 Rakennettu ympäristö Lisätään kaupunkikuvasta sekä teollisesta rakentamisesta/ELY.....	22
4.4 Luonnonsuojelualueiden verkosto.....	25
5. Lappi-sopimuksen vaikutusten arviointi.....	26

1. JOHDANTO

Laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (200/2005) tuli voimaan 1.6.2005. Tämä niin sanottu SOVA-laki ja sitä täydentävä valtioneuvoston asetus (347/2005) sisältävät säännöksen yleisestä velvollisuudesta arvioida ympäristövaikutuksia suunnitelmien ja ohjelmien valmistelussa sekä säännökset tiettyjen suunnitelmien ja ohjelmien ympäristöarvioinnista. SOVA-lailla ja -asetuksella toteutettiin EY:n direktiivi tiettyjen suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (2001/42/EY).

Maakuntaohjelma on SOVA-asetuksen mukaan suunnitelma tai ohjelma, johon tulee soveltaa SOVA-lain mukaista ympäristöarviointia. Vaikutusten arviointi on viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien valmisteluun liittyvä prosessi, joka tukee suunnitelman tai ohjelman valmistelua, toteutusta ja seurantaa sekä valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta. Arviointi tuottaa ensisijaisesti tietoa suunnitelman ja sen vaihtoehtojen vaikutuksista, mutta edistää myös osallistumista ja yhteistyötä.

Lapin maakuntaohjelmasta vuosille 2018–2021 käytetään nimeä Lappi-sopimus. Tässä ympäristöselostuksessa kuvataan Lappi-sopimuksen keskeiset vaikutukset suhteessa ihmisiin, talouteen, luonnonoloihin ja -varoihin, aluerakenteeseen ja ympäristöön, liikenteeseen, ilmastonmuutokseen ja saamelaiskulttuuriin. Koska Lappi-sopimuksen vaikutusten arvioinnissa on ekologisten vaikutusten lisäksi huomioitu ohjelman sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset vaikutukset, puhutaan ympäristövaikutusten arvioinnin sijaan laajemmin vaikutusten arvioinnista. Vaikutusten arviointiselostuksen laati Lapin liitto yhteistyössä alueviranomaisten ja muiden sidosryhmien kanssa.

Lappi-sopimuksen toteuttamisella ei nähdä olevan todennäköisiä, merkittäviä ympäristövaikutuksia Ruotsiin tai Norjaan ja sen vuoksi asiaa ei ole tarkasteltu tässä ympäristöselostuksessa.

Maakunnan suunnittelu käsittää kolme lakisääteistä suunnitelmaa: maakuntasuunnitelman, maakuntakaavan ja maakuntaohjelman.

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukaan maakunnan liiton tehtävänä on maakunnan suunnittelu. Maakunnan suunnitteluun kuuluvat maakuntasuunnitelma, muuta alueiden käyttöä ohjaava maakuntakaava ja alueellinen kehittämisohjelma. Pitkän aikavälin maakuntasuunnitelmassa osoitetaan maakunnan tavoiteltu kehitys ja se ohjaa maakuntakaavan ja keskipitkän aikavälin maakuntaohjelman laadintaa. Maakuntakaavassa esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita.

Maakunnan liitto laatii myös määräaikaisen maakuntaohjelman. Se sisältää maakunnan mahdollisuuksiin, tarpeisiin ja erityispiirteisiin perustuvat yhteiset kehittämisen tavoitteet, maakunnan kehittämisen kannalta keskeisimmät hankkeet ja hankekokonaisuudet sekä muut olennaiset toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi ja suunnitelman ohjelman rahoittamiseksi sekä tarvittaessa määrittelyn alueen kuntien yhteistyöalueista. Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeistuksen mukaan uudet maakuntaohjelmat koskevat vuosia 2018–2021 ja ne tulee hyväksyä viimeistään vuoden 2017 syksyn maakuntavaltuustoissa.

Aluekehityslain hengen mukaisesti olemme Lapissa valinneet maakuntaohjelmatyössä hyvin vuorovaikutteisen ja osallistavan tavan tehdä ohjelmatyötä. Kuitenkin niin, että 2013 pistimme ajattelun melko lailla uusiksi. Tällöin päädyttiin useammassa maakunnassa ratkaisuun, että maakuntasuunnitelma ja maakuntaohjelma tehdään yhtäaikaisesti ja tiivistetään samaan asiakirjaan. Maakuntasuunnitelman pitkäaikavälin tulevaisuustarkastelun ja maakuntakaavatyön yhteys kuitenkin säilyy.

Maakuntaohjelmien päivityksen ollessa ajankohtainen 2016 jatkoimme hyvän arviointipalautteen perusteella osallistavaa linjaa. Maakuntasuunnitelmaa ei varsinaisesti päivitetty vaan sitä tarkennettiin Lapin ennakoitiosaaajien kanssa tehtyjen tulevaisuuskuvatyön 2040 kautta. Tulevaisuuskuvien ja vision valmistelussa toteutettiin kaksi työpajaa, joista toinen yhteistyössä VTT:n kanssa ([Lapin luotsi](#)). Maakuntaohjelma on Lapissa jatkuva prosessi, johon kytkeytyvät viranomaisten yhdessä tekemä laadullinen arviointi toimeenpanosuunnitelman päivitysvaiheessa sekä keväällä toteutettavien alueellisten kehitysnäkymien ja alueen toimintaympäristökatsauksen yhteydessä.

Keväällä 2017 toteutettiin kuuden työpajan sarja, joiden avulla etsittiin sisältöjä uuteen, päivitettävään Lappi-sopimukseen. Pajojen suunnittelussa käytettiin hyväksi muotoiluajattelu. Pajojen suunnitteluun ja fasilitointiin palkattiin muotoilutiimi. Pajat saivat hyvän vastaanoton ja palautteen. Pajoihin kertyi reilu 200 osallistumiskertaa ja henkilöiden vaihtuvuus oli hyvä. Myös alueellinen kattavuus toteutui ilahduttavan hyvin. Koko prosessin ajan Lappi-Brändin sisällöt ovat olleet olennainen osa työskentelyä ja sama koskee myös valmista asiakirjaa.

Maakuntaohjelman laatiminen on toteutettu vuorovaikutteisen ja avoimen suunnittelukäytännön periaatteita noudattaen Lapin liiton hallituksessa 31.10.2016 hyväksytyn työohjelman mukaisesti. Maakuntaohjelmatyön käynnistymisestä on tiedotettu Lapin liiton internetsivulla, jossa asiakirjat ovat olleet myös nähtävillä sähköisesti. Maakuntaohjelmatyön käynnistymisestä tiedotettiin myös 14.2.2017 Lapin kansassa. Kevään työskentelystä raportoitien blogien muodossa lappisopimus.net sivustolla, jossa oli

myös vapaan sanan mahdollisuus. Ohjelman valmisteluprosessia on voinut seurata Lapin liiton internetsivujen kautta. Sivuille www.lapinliitto.fi/lappi-sopimus on viety prosessin aineistoa kokoava työkirja, jota on päivitetty aina ohjelmaa valmistelevien työpajojen jälkeen. Sivulla on ollut nähtävillä myös muut valmisteluaineistot.

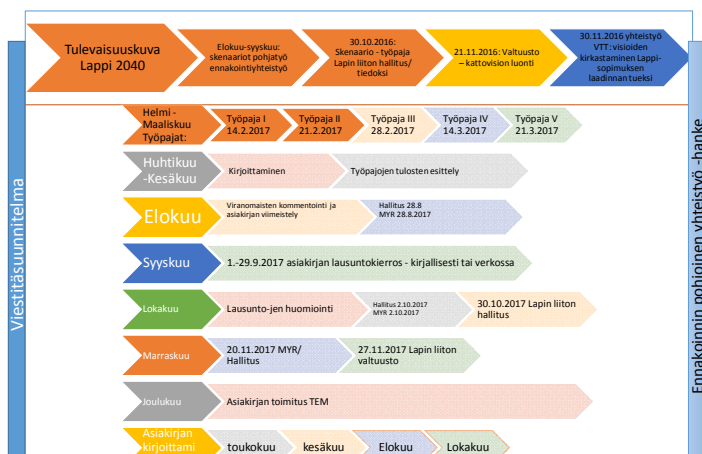
Lapin liiton internetsivuilla sekä www.lappisopimus.net sekä otakantaa.fi sivustoilla on lausuntokierroksen ajan 1.-29.9.2017 avoinna kysely, jonka kautta kansalaiset voivat vaikuttaa maakuntaohjelmaan sisältöihin. Arviointiselostuksen tietojen laajuudesta ja yksityiskohtaisuudesta kuullaan Lapin ELY-keskusta. Lappi-sopimuksen ja arviointiselostuksen luonnokset käsitellään maakuntahallituksen työvaliokunnassa 18.9.2017 ja viedään tiedoksi maakunnan yhteistyöryhmälle ja sen sihteeristölle. Luonnosvaiheen asiakirjat ovat lausuntokierroksella ja julkisesti nähtävillä 20.9-20.10.2017, josta tiedotetaan Lapin kansassa ja Lapin liiton internetsivuilla. Luonnoksia oli mahdollista kommentoida 30 päivän aikana kirjallisesti sekä otakantaa.fi kautta. Lisäksi pyydetään lausunnot Lapin kunnilta, Lapin ELY-keskukselta, saamelaiskäräjiltä sekä muilta sidosryhmiltä.

Lausuntovaiheen palautteet sekä niiden huomiointi asiakirjassa käsitellään Lapin liiton hallituksessa 30.10.2017 sekä 20.11 ja Lapin liiton valtuusto hyväksyy maakuntaohjelman 27.11.2017.

Maakuntaohjelman toteuttamisesta aiheutuvia vaikutuksia seurataan siten, että tarvittaessa voidaan ryhtyä toimenpiteisiin haittojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi.

Kuva 1. Lappi-sopimuksen prosessikuvaus

Maakuntaohjelman laadinta prosessi



Kaikkissa sidosryhmätapaamisissa olivat kutsuttuina Lapin ELY-keskuksen-, Lapin aluehallintoviraston- sekä saamelaiskäräjien ylin johto.

Maakuntastrategian tulevaisuuskuva sekä Lappi-sopimus prosessia on esitelty jokaisessa sihteeristössä sekä maakunnan yhteistyöryhmän kokouksissa. Myös hallitus on saanut väliaikartietoja edistymisestä.

Maakunnan suunnittelu käsittää kolme lakisääteistä suunnitelmaa: maakuntasuunnitelman, maakuntakaavan ja maakuntaohjelman.

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukaan maakunnan liiton tehtävänä on maakunnan suunnittelu. Maakunnan suunnitteluun kuuluvat maakuntasuunnitelma, muuta alueiden käyttöä ohjaava maakuntakaava ja alueellinen kehittämisohjelma. Pitkän aikavälin maakuntasuunnitelmassa osoitetaan maakunnan tavoiteltu kehitys ja se ohjaa maakuntakaavan ja keskipitkän aikavälin maakuntaohjelman laadintaa. Maakuntakaavassa esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita.

Maakunnan liitto laatii myös määräaikaisen maakuntaohjelman. Se sisältää maakunnan mahdollisuuksiin, tarpeisiin ja erityispiirteisiin perustuvat yhteiset kehittämisen tavoitteet, maakunnan kehittämisen kannalta keskeisimmät hankkeet ja hankekokonaisuudet sekä muut olennaiset toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi ja suunnitelman ohjelman rahoittamiseksi sekä tarvittaessa määrittelyn alueen kuntien yhteistyöalueista. Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeistuksen mukaan uudet maakuntaohjelmat koskevat vuosia 2018–2021 ja ne tulee hyväksyä viimeistään vuoden 2017 syksyn maakuntavaltuustoissa.

Aluekehityslain hengen mukaisesti olemme Lapissa valinneet maakuntaohjelmatyössä hyvin vuorovaikutteisen ja osallistavan tavan tehdä ohjelmatyötä. Kuitenkin niin, että 2013 pistimme ajattelun melko lailla uusiksi. Tällöin päädyttiin useammassa maakunnassa ratkaisuun, että maakuntasuunnitelma ja maakuntaohjelma tehdään yhtäaikaaisesti ja tiivistetään samaan asiakirjaan. Maakuntasuunnitelman pitkänaikavälin tulevaisuustarkastelun ja maakuntakaavatyön yhteys kuitenkin säilyy.

Maakuntaohjelmien päivityksen ollessa ajankohtainen 2016 jatkoimme hyvän arviointipalautteen perusteella osallistavaa linjaa. Maakuntasuunnitelmaa ei varsinaisesti päivitetty vaan sitä tarkennettiin Lapin ennakoitiosaaajien kanssa tehtyjen tulevaisuuskuvatyön 2040 kautta. Tulevaisuuskuvioiden ja vision valmistelussa toteutettiin kaksi työpajaa, joista toinen yhteistyössä VTT:n kanssa ([Lapin luotsi](#)). Maakuntaohjelma on Lapissa jatkuva prosessi, johon kytkeytyvät viranomaisten yhdessä tekemä laadullinen arviointi toimeenpanosuunnitelman päivitysvaiheessa sekä keväällä toteutettavien alueellisten kehitysnäkymien ja alueen toimintaympäristökatsauksen yhteydessä.

Keväällä 2017 toteutettiin kuuden työpajan sarja, joiden avulla etsittiin sisältöjä uuteen, päivitettävään Lappi-sopimukseen. Pajojen suunnittelussa käytettiin hyväksi muotoiluajattelua. Pajojen suunnitteluun ja fasilitointiin palkattiin muotoilutiimi. Pajat saivat hyvän vastaanoton ja palautteen. Pajoihin kertyi reilu 200 osallistumiskertaa ja henkilöiden vaihtuvuus oli hyvä. Myös alueellinen kattavuus toteutui ilahduttavan hyvin. Koko prosessin ajan Lappi-Brändin sisällöt ovat olleet olennainen osa työskentelyä ja sama koskee myös valmista asiakirjaa.

Lappi-sopimus on Lapin maakuntaohjelma vuosille 2018–2021. Se on kehittämisstrategia, joka esittää alueen toimijoiden yhdessä muodostaman kokonais kuvan seuraavan neljän vuoden

Lappilainen aluekehitystyö pohjautuu luontoon ja alueemme ihmisiin. Ne ovat visiomme lähde. Luonto ja luonnonvarat ovat resurssi, jota meidän on käytettävä taiten ja kestävästi taloutemme ja hyvinvointimme mahdollistamiseksi. Tavoitteenamme on alueen vahvuuksiin perustuva menestys, joka on tärkeää paitsi Lapille niin myös Suomelle ja koko Euroopalle. Visiomme on:

**Vuonna 2021
Lappi on
arktinen, avoin ja älykäs.
Me teemme maailman puhtaimmassa maakunnassa
kestävästi menestystä.**

#RakkaudestaLappiin

Tulevaisuustyön sekä kevään 2017 aikana toteutettujen työpajojen tuloksena syntynyt maakuntaohjelma kiteyttää maakunnallisen strategiatyön **tavoitteet viiteen**. Me haluamme vuoteen 2021 mennessä:

1. **Nostaa väestömäärä reiluun 180 000 asukkaaseen.** Tärkeimpiä tavoitteita ovat kuntien välisen nettomuuton kääntäminen Lapille positiiviseksi ja maahanmuuton lisääminen. Tätä kautta väestörakenne uudistuu ja syntyvyys saadaan nousuun.
2. **Luoda Lappiin lisää työpaikkoja ja lisätä yrittäjyyttä** sekä tarjota vetovoimaisia opiskelumahdollisuuksia ja lisätä alueella tapahtuvaa tutkimus-, kehitys ja innovaatiotoimintaa.
3. **Kehittää Lappia kestävästi, luontoarvoja kunnioittaen.** Teollisuus, metsä ja matkailu ovat Lapin elinkeinojen kivijalat. Niiden yhteiseksi nimittäjäksi nousee kestävyys, vihreä talous¹.
4. **Varmistaa, että Lappi valmistautuu ajoissa tulevaisuuden suurin muutoksiin** - työn muutokseen ja digitalisaation nopeaan kehittymiseen sekä alusta- ja jakamistalouden² luomiin mahdollisuuksiin.
5. **Pitää huolta lappilaisista – täällä syntyneistä ja tänne muuttavista.** Lappi on luonnostaan hyvinvoinnin alkulähde. Varmistamme, että se näkyy lappilaisten hyvinvointina. Teemme

¹ Vihreä talous: riittävän taloudellisen hyvinvoinnin turvaamisesta samalla kun ympäristökuormitusta vähennetään.

² Alustatalous on uusi talouden ala, jossa jokin yritys tarjoaa alustan, jonka päällä yksityishenkilöt tai yritykset voivat tehdä jotain lisäarvoa tuottavaa, kuten Uber. Jakamistalous on hyvin lähellä alustataloutta. Jakamistaloudella tarkoitetaan sitä, että ihminen jakaa jotakin omistamaansa muille korvausta vastaan, esimerkkinä tästä AirBnB.

täällä töitä **#RakkaestaLappiin**. Parhaat asiat tehdään yhdessä, koko Lapin voimin.

Lapissa aluekehittämistä tehdään vahvasti yhdessä. Alueviranomaiset hyödyntävät yhteisiä aineistoja alueen tilan seurannassa ja suunnittelussa. Toteuttamista arvioidaan syksyisin topsu³-keskusteluissa, jolloin arvioimme tavoitteiden onnistumiset ja haasteet. Samalla tarkennamme rahoituksen suuntaamista ja kartoitamme alueemme kärkihankkeita. Tärkeä osa arviointia ovat Lapin ELY-keskuksen alueelliset kehitysnäkymät sekä keväisin laadittava Lapin suhdannekatsaus. Ne muodostavat pohjaa laadittavalle Lapin toimintaympäristökuvaukselle, joka laaditaan yhteisellä vakiintuneella prosessilla suoraan Lapin luotsi -ennakointisivustolle. Lapissa tehtävä tulevaisuustyö on tärkeä osa maakuntaohjelmatyötä. (luotsi.lappi.fi)

Alla esitelty Lapin SWOT-analyysi on tiivistetty koonti toimintaympäristöstämme. Se kokoaa ja analysoi vahvuuksiamme ja heikkouksiamme sekä mahdollisuutemme ja riskimme vuoteen 2021. Mahdollisuudet ja vahvuudet pohjaavat Lapin luontoon ja ihmisiin sekä maantieteelliseen sijaintiin. Heikkoudet ja riskitekijät nousevat sijainnista, väestö- ja työpaikkarakenteesta sekä globaalista talouskehityksestä.

VAHVUUDET	MAHDOLLISUUDET
<ul style="list-style-type: none">• monimuotoinen, kaunis ja puhdas luonto• pohjoinen sijainti ja rajanaapurit sekä laaja kansainvälinen yhteistyö ja verkostot• rikkaisiin luonnonvaroihin perustuvat kehittyvät elinkeinot• jatkuvasti kasvava ja kehittyvä monipuolinen matkailu• yritysten liikevaihdon positiivinen kehitys• kattava tieverkko ja sujuva liikenne• oppilaitosten uudistumiskyky ja etäopetuksen edelläkävijyys• korkeakoulujen yhteistyö, merikoistuneet osaamisalueet sekä kasvavia elinkeinoja tukevat tutkimusalat• rikas lappilainen kulttuuri ja saamelaiskulttuuri	<ul style="list-style-type: none">• talouskasvun vahvistuminen ja työvoiman kysynnän lisääntyminen• uusiutuva energia, luonnonvarojen kestävä käyttö, kiertotalous, luonnontuotealat ja luovat alat vahvistuvina liiketoiminnan alueina• elinkeinosten muodostamat klusterit ja vahvistuvat verkostot yritystoiminnan tukena• Lappi-brändin positiivisen imun heijastuminen yritystoimintaan ja osaavan työvoiman saatavuuteen• saavutettavuuden edelleen paraneminen ja infrastruktuurin kehittäminen• toimivat maankäyttöratkaisut elinkeinoelämän kehittymisen ja viihtyisän elinympäristön tukena• oppilaitosten, tutkimuslaitosten, elinkeinoelämän ja julkissektorin yhteistyö tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa

³ Topsu: Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma, joka määrittää seuraavan kahden vuoden rahoituksen kriteerit.

<ul style="list-style-type: none"> • monipuoliset liikunta- ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet • turvallisuus • hyvät alueelliset, kansalliset ja kansainväliset verkostot • rohkea ja innovatiivinen ote aluekehityksessä 	<ul style="list-style-type: none"> • kansainvälisen rahoituksen ja investointien saaminen Lappiin • kulttuurin hyödyntäminen kehittämisessä ja hyvinvoinnin lähteenä • digitalisaatio ja paikkariippumattomuus palveluiden kehittämisessä ja yritystoiminnassa • älyliikenteen uudet sovellukset ja palvelut
---	--

<ul style="list-style-type: none"> • kansainvälistymisen korkea kynnys osalle pk-yrityksistä • toimialojen välinen yhteistyö riittämätöntä ja osin esiintyy vastakkainasettelua • omien tuotteiden määrä alueella ja innovaatioiden hidas kehittyminen • väestörakenteen vinoutuminen • korkea rakenteellinen työttömyys • palvelujen saatavuuden ja laadun vaihtelu kunnittain • Lapin kuntien heikko talous • harvaan asutun alueen haastavat olosuhteet • perusmaatalouden heikko tilanne <p>Lähde: Lapin toimintaympäristökatsaus 26.6.2017</p>	<ul style="list-style-type: none"> • taloustilanteen epävarmuus ja siitä mahdollisesti johtuva palveluiden ja tuotteiden kysynnän vähentyminen • epäonnistuminen eri maankäyttötressien yhteensovittamisessa • työmarkkinoiden nopeat muutokset, joiden johdosta osaaminen ja asiantuntijuus eivät pysy kehityksen mukana • koulutuksen ja tutkimuksen vastaamattomuus elinkeinoelämän tarpeisiin • tutkimustoiminnan ja koulutustarjonnan keskittyminen valtakunnallisesti muutamiin keskuksiin • tiestön kunnon heikkeneminen • saavutettavuusratkaisuiden lyhytjänteisyys • lentoasemien määrän väheneminen • palvelut keskittyvät ja lähipalvelut vähenevät • väestön ikääntymisen ja vähenemisen myötä alueen uudistumiskyky heikkenee
---	---

Saamelaiset ovat Euroopan ainoa alkuperäiskansa. Saamelaisten kotiseutualue sijoittuu Lapin neljän pohjoisimman kunnan alueelle. Saamelaiskäräjät on laatinut maakuntaohjelmaan aluekehityslain edellyttämän saamelaisosion, joka on Lappi-sopimuksen erillisliitteenä. Saamelaiskäräjät on valmistellut Saamelaiskulttuuriunionin⁴ vision 2040 seuraavasti:

Vuonna 2040 saamelaiset ovat yksi kansa neljän valtion alueella ja saamelaisten yhteisöllisyys on vahva. Saamelaiskulttuurin arvostus on lisääntynyt ja Suomi on täyttänyt kansainväliset velvoitteensa Suomen ja Euroopan Unionin ainoaa alkuperäiskansaa kohtaan. Saamelaiset elävät elinvoimaisessa, yhdenvertaisessa, saamelaiskulttuuria ja ympäristöä kunnioittavassa elinympäristössä. Saamelaisten poismuutto pois saamelaisten kotiseutualueelta on kääntynyt muuttovoitoksi. Saamelaisten perinteiset elinkeinot, poronhoito, kalastus, metsästys, keräily ja käsityö ovat elinvoimaisia ja kannattavia ja niitä harjoitetaan perinteisten kulttuuristen tapojen mukaisesti. Perinteisten elinkeinojen liittäminen elinkeinot kuten kulttuurisesti ja eettisesti kestävä matkailu tukevat perinteisten elinkeinojen kannattavuutta. Perinteinen tieto on elinvoimainen siirtyen luontevasti sukupolvelta toiselle. Saamelainen kulttuurielämä on rikas ja monipuolinen. Saamen kielen luonnolliset kielenkäyttöympäristöt ovat elinvoimaisia, saamen kielet eivät ole erittäin uhanalaisia. Saamenkielinen opetus toteutuu tasa-arvoisena ja saamelaiskulttuurinmukaisena koko koulutuspolun ja ylioppilastutkinnon voi suorittaa inarin-, koltan ja pohjoissaameksi. Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat saamenkielisiä ja saamelaiskulttuurinmukaisia. Palveluiden järjestämisessä tehdään luontevaa yhteistyötä yli valtakuntien rajojen. Saamelaiset perinteiset elinkeinot tukevat luonnon monimuotoisuutta.

⁴ Saamelaiskulttuuriunionio: Laki alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista, § 32 mukaisesti Lapissa maakuntaohjelman saamelaiskulttuuria koskevan osan valmistelee Saamelaiskäräjät.

Saamelaiskäräjät on laatinut saamelaiskulttuuriosioon sopimustekstin, johon me Lappi-sopimuksen toteuttamisessa sitoudumme.

Saamelaiskulttuurisopimus:

- kunnioittamaan saamelaisten asemaa alkuperäiskansana, edistämään yhdenvertaisuutta ja suvaitsevaisuutta sekä antamaan oikea tietoa saamelaisista kunnioittaen saamelaista kulttuuri-itsehallintoa ja saamelaisten asemaa;
- tukemaan saamelaiskulttuuria, saamen kieliä ja perinteisiä elinkeinoja viranomaistoiminnassa ja pitämään niitä rikkautena ja arvona;
- tukemaan saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuuden ja palvelurakenteen turvaamista;
- siihen, että saamelaiskulttuuria ei hyväksikäytetä matkailussa saamelaiskulttuuria loukkaavalla tavalla; sekä
- saamelaisten kotiseutualueen kehittämiseen kestävän kehityksen mukaisesti;
- lisäämään tietoa saamelaisista ja saamelaiskulttuurista omana kulttuurinaan.

MAAKUNTASUUNNITELMAN TULEVAISUUSKUVA 2040 - PONNISTETAAN POHJOISESTA ARKTISELLA LUKSUKESELLA

Lapin tulevaisuuskuva "Ponnistetaan pohjoisesta arktisella luksuksella" on valmisteltu Pohjoisen näkymät 2040 -skenaarioiden pohjalta. Kolmesta erilaisesta skenaariovaihtoehdoista koottiin yhteen Lapin tavoitteellista tulevaisuutta parhaiten kuvaavia piirteitä. Pohjoisen näkymät 2040 -skenaariot luotiin Ennakoinnin pohjoinen yhteistyö -hankkeessa (ESR) tulevaisuustyöpajoissa, joihin osallistui laaja joukko lappilaisia asiantuntijoita. Skenaariot ovat nähtävillä Lapin luotsin sivulla luotsi.lappi.fi/pohjoisen-nakymat.

Lapin tulevaisuuskuvasssa 2040 on luotu maakuntasuunnitelman mukainen tavoiteltu kehitys, joka rakentuu erityisesti seuraavien megatrendien pohjalle: **teknologian kehitys, globalisaatio ja lokalisaatio, ilmastonmuutos ja ekologisuus sekä terveys ja hyvinvointi.**

3.3 MUUT OHJELMAT

Maakuntaohjelman valmisteluun vaikuttavat lukuiset kansalliset ja maakunnalliset kehittämisohjelmat ja -strategiat sekä EU-ohjelmat. Suuri aluehallinnon uudistus muuttaa toimintakenttää ja myös sen tuomat uhkat ja mahdollisuudet on huomioitu maakuntaohjelmatyössä. Lisäksi on huomioitu ministeriöiden aluestrategiat ja -ohjelmat, kansallinen innovaatiostrategia, uudistunut aluekehityslaki (voimaan 2014 alussa). Valtakunnalliset alueiden kehittämistavoitteet on laadittu keväällä 2017 ja niiden lausuntokierros päättyi kesäkuussa. Alueiden kehittämistavoitteisiin perustuvat ministeriöiden omat aluestrategiat sekä kaupunki- maaseutu- ja saaristopoliittiset linjaukset. Uudet maakuntaohjelmat ovat osa tausta-aineistoa seuraavan hallituksen aluekehittämisen linjauksiin.

EU-ohjelmat

Euroopan Unioni toteuttaa ohjelmakautta 2014–2020 alueelliseen innovaatiojärjestelmäajatteluun ja alueelliseen erikoistumiseen pohjautuvan *smart specialisation* -ajattelun kautta. *EU 2020 -strategian* yhtenä kärkialoitteena julkaistiin *Innovaatiounioni -strategia*, jossa korostetaan erityisesti kahta lähestymistapaa: *Euroopan innovaatiokumppanuuksia* (European Innovation Partnerships) sekä *älykkästä erikoistumista* (smart specialisation). Älykäs erikoistuminen tarkoittaa kunkin maan ja alueen erityisten ominaisuuksien ja varojen tunnistamista, kunkin alueen kilpailuetujen korostamista sekä alueellisten sidosryhmien ja varojen tuomista huippuosaamiseen perustuvan tulevaisuudennäkymän tueksi. Älykkään erikoistumisen strategia on ennakkoehto EU:n rahoitukselle. Lapin liitto on mukana Euroopan alueiden *Smart Specialisation Platformilla* ja Lapissa on oma älykkään erikoistumisen ohjelmansa. Älykäs erikoistuminen on ollut maakuntaohjelmayön keskeinen teema.

Komission esityksen mukaisesti kaikilla ohjelmakauden 2014–2020 rahoitusohjelmilla toteutetaan Eurooppa 2020 -strategiaa ja ohjelmien painopisteet on valittu em. strategian temaattisten tavoitteiden pohjalta. Alueellisilla suunnitelmilla on yhteys myös rajat ylittävään yhteistyöhön ja ohjelma-alueella toteutettaviin muihin EU-ohjelmiin. Eurooppa 2020 -strategiaa toteutetaan yhteistyössä Interreg -ohjelmien, ENI -ohjelmien, maaseutuohjelman sekä meri- ja kalatalousohjelman kanssa. Lappi-sopimus sisältää toimenpiteitä, jotka ovat rahoitettavissa kyseisillä ohjelmilla.

Hallitusohjelman mukaan Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) hankerahoitusta kohdennetaan entistä voimakkaammin uusien elinkeinojen aikaansaamiseen, työllisyyden parantamiseen, kasvuhakuisen yritystoimintaan ja vähähiilisen yhteiskunnan edistämiseen. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) painopistealueina ovat vaikeimmassa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen ja työvoiman osaamisen kehittäminen. Maantieteellisesti maaseuturahasto rahoitus painottuu harvaan asutulle ja ydinmaaseudulle ja EAKR- ja ESR-rahoitus taajamiin ja kaupunkikeskustoihin. Rahoituksen kohteena on yhteisiä toimialoja kuten maaseudun mikroyritysten kehittäminen, matkailu, bio-energian tuotanto ja T&K, saavutettavuus sekä uusiutuva energia.

Hallitusohjelma ja sen kärkihankkeet

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma määrittelee Suomen tulevaisuuden vision: ”Suomi vuonna 2025 on uudistuva, välittävä ja turvallinen maa, jossa jokainen meistä voi kokea olevansa tärkeä. Yhteiskunnassamme vallitsee luottamus.” Hallituksen tavoitteena on nostaa Suomen talous kestävän kasvun ja paranevan työllisyyden uralle sekä turvata julkisten palvelujen ja sosiaaliturvan rahoitus. Hallitus pitää kiinni julkisen talouden pitkän aikavälin tasapainotavoitteesta ja kuroo umpeen 10 miljardin euron kestävyysvajetta. Sitä katetaan 4 miljardin euron säästöillä sekä julkista taloutta kohentavilla 4 miljardin euron reformeilla. Loput 2 miljardia katetaan työllisyyttä ja kasvua vauhdittavilla toimilla.

Hallitusohjelmassaan hallitus valitsi viisi painopistealuetta, joita konkretisoivat 26 kärkihanketta. Lisäksi hallitus toteuttaa eläkeuudistuksen, SOTE- ja maakuntauudistuksen, karsii julkisen sektorin kustannuksia ja uudistaa keskushallintoa.



SUOMEN ARKTINEN STRATEGIA

Suomen arktinen strategia julkaistiin elokuussa 2013. Strategian päivityksessä täsmennetään hallituksen tavoitteita niin arktiseen kehitykseen kuin Suomen arktiseen rooliin liittyen. Niin ikään päivityksessä käydään läpi olemassa olevan strategian tavoitteet ja toimet hallitusohjelman tavoitteiden ja painopistealueiden näkökulmasta sekä priorisoidaan strategian toimenpiteitä. Päivityksessä on huomioitu vuonna 2015 julkaistujen raporttien Kasvua pohjoisesta ja Pohjoinen tahtotila suositukset sekä huhtikuussa 2016 julkaistu EU:n arktinen tiedonanto. Tavoiteltu kehitys arktisella alueella Arktisen toimintaympäristön globaali merkitys kasvaa. Ilmastonmuutoksen vaikutusten ehkäiseminen, ympäristönsuojelu ja kansainvälisen politiikan kysymykset tiivistävät vuoropuhelua arktisista kysymyksistä. Keskeytymättömällä ja aktiivisella kansainvälisellä yhteistyöllä kyetään neuvotteluteitse ratkaisemaan esiin nousevat ristiriitatilanteet. Arktinen alue säilyy turvallisuuspoliittisesti vakaana, joskin kasvavien intressien alueena. Poikkeuksellinen arktinen ympäristö pystytään säilyttämään yhteisin varautumis- ja suojelutoimin. Arktisen alueen merkityksen kasvun myötä avautuvia uusia mahdollisuuksia hyödynnetään työllisyyden ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi kestävä kehityksen asettamissa rajoissa. Myös näistä periaatteista vallitsee laaja kansainvälinen yhteisymmärrys. Arktisten yhteisöjen ja alkuperäiskansojen elinvoima vahvistuu, ja monipuoliset verkostot tiivistyvät niin arktisten yhteisöjen kesken kuin niiden välilläkin.

ALUEELLISET OHJELMAT – TARKENNETAAN LISTAUSTA

Alla on esitetty Lapin alueelliset ohjelmat ja strategiat.

Kuva 4. Lapin alueelliset ohjelmat ja strategiat 2017 - täydennetään

3.4 MAAKUNTAKAAVOITUS

Maakuntaohjelman toteutuminen voi hankkeiden luonteesta riippuen kytkeytyä maakunta- tai kuntakaavoitukseen. Maakuntakaavan oikeusvaikutukset muuhun suunnitteluun ja viranomaistoimintaan ovat seuraavat (maankäyttö- ja rakennuslaki 32 §):

- o Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi.
- o Viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista.
- o Maakuntakaava ei ole oikeusvaikutteisen yleiskaavan eikä asemakaavan alueella voimassa muutoin kuin 1 momentissa tarkoitetun kaavojen muuttamista koskevan vaikutuksen osalta.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää ja ne (VNp:t 2001 ja 2008) ohjaavat erityisesti maakuntakaavoitusta. Alueidenkäyttötavoitteiden tehtävänä on ensinnäkin varmistaa valtakunnallisesti merkittävien seikkojen huomioon ottaminen maakuntien ja kuntien kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa, toisekseen auttaa saavuttamaan maankäyttö- ja rakennuslain ja alueidenkäytön suunnittelun tavoitteet, joista tärkeimmät ovat hyvä elinympäristö ja kestävä kehitys. Tehtävänä on myös toimia kaavoituksen ennako-ohjauksen välineenä valtakunnallisesti merkittävässä alueidenkäytön kysymyksissä ja edistää ennako-ohjauksen johdonmukaisuutta ja yhtenäisyyttä, sekä edistää kansainvälisten sopimusten täytäntöönpanoa Suomessa ja luoda alueidenkäyttöä edellyttäviä valtakunnallisten hankkeiden

toteuttamiselle.⁵ Maakunnan suunnittelussa ja muussa alueidenkäytön suunnittelussa sekä valtion viranomaisten toiminnassa on edistettävä tavoitteiden toteuttamista (MRL 24 §).

Lapin voimassa olevat maakuntakaavat

Lapissa maakuntakaavoitusta tehdään seutukunnittain. Voimassa olevat maakuntakaavat:

- Rovaniemen maakuntakaava (saanut lainvoiman 4.12.2001)
- Itä-Lapin maakuntakaava (saanut lainvoiman 25.11.2004)
- Pohjois-Lapin maakuntakaava (saanut lainvoiman 28.1.2008)
- Tunturi-Lapin maakuntakaava (saanut lainvoiman 16.5.2012)
- Länsi-lapin maakuntakaava (saanut lainvoiman 11.9.2015)

Vaihemaakuntakaavana on tehty:

- Lapin meri- ja rannikkoalueen tuulivoimamaakuntakaava (saanut lainvoiman 16.7.2005)
- Rovaniemen vaihemaakuntakaava (saanut lainvoiman 25.6.2010)
- Kemi-Tornio-alueen ydinvoimamaakuntakaava (saanut lainvoiman 21.9.2011)
- Soklin kaivoshankkeen vaihemaakuntakaava (saanut lainvoiman 16.5.2012)
- Suhangon kaivoshankkeen vaihemaakuntakaava (saanut lainvoiman 12.2.2016)
- Kemi-Tornio-alueen ydinvoimamaakuntakaavan osittainen kumoaminen (saanut lainvoiman 16.2.2017)

Parhaillaan ovat vireillä Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaava sekä Pohjois-Lapin maakuntakaava. Lapin liiton hallitus hyväksyi Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaehdotuksen 28.11.2016 ja lähetti sen Naturasta poikkeamisen vuoksi edelleen ympäristöministeriöön valmisteltavaksi valtioneuvoston käsittelyyn. Maakuntakaavaa ei voida hyväksyä ennen kuin valtioneuvosto on tehnyt päätöksen Naturasta poikkeamiseen liittyen. Lapin liiton hallitus päätti 24. huhtikuuta 2017 kuuluttaa Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 vireille ja asettaa osallistumis- ja arviointisuunnitelman nähtäville. Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 tavoitteena on saada alueelle kaikkia maankäyttömuotoja koskeva maakuntakaava, jolla kumotaan alueelle aikaisemmin vahvistettu Pohjois-Lapin maakuntakaava.

⁵ www.ymparisto.fi/vat

4. YMPÄRISTÖN OMINAISPIIRTEET, NYKYTILA JA ONGELMAT – LEENA RUOKANEN/ELY TARKENTAA JA TIIVISTÄÄ. FOKUS OMINAISPIIRTEISSÄ.

4.1 YLEISKUVAUS

Lappi on paitsi laaja, omaperäinen ja monimuotoinen, niin samalla myös Euroopan unionin pohjoisin ja harvimminkin asuttu alue. Pohjoinen napapiiri kulkee maakunnan läpi hieman Rovaniemen keskustan pohjoispuolella. Etäisyys pohjoisimmasta Nuorgamin kylästä Lapin eteläiselle rajalle on yli 600 kilometriä ja Helsinkiin 1 311 kilometriä. Lappi rajoittuu idässä Venäjään, pohjoisessa Norjaan ja lännessä Ruotsiin. Lapin kokonaispinta-ala 98 947 km² on koko maan pinta-alasta peräti 29 prosenttia väestöosuuden jäädessä vain 3,6 prosenttiin. Keskimääräinen asukastiheys on vain 2,0 asukasta neliökilometrillä. Euroopan unionissa erittäin harvaan asutuiksi alueiksi määritellään alueet, joiden asukastiheys on alle 8,0 asukasta/km². Lapin kunnista vain kolmessa (Kemi, Tornio ja Kemijoki) asukastiheys on yli 8,0 asukasta neliökilometriä kohden.

Hyvä ympäristö on tärkeä kilpailukyvyyn tekijä ja vastuu tulevista sukupolvista velvoittaa pitämään huolta ympäristöstä ja luonnonvaroista. Luonnon hyvinvointi ja ekologisten järjestelmien kestävyys on matkailun, yritystoiminnan, väestön viihtyvyyden ja uusien asukkaiden saamisen edellytys. Tulevaisuudessakin Lappi haluaa olla maailmankuulu puhtaasta ilmasta, vedestä, luonnontuotteista ja monimuotoisesta ympäristöstä. Ainutlaatuisen suojelualueverkoston hyödyntäminen tarjoaa mahdollisuudet luonto- ja elämysmatkailulle alueella. Hoidettu ympäristö tukee myös muiden toimialojen menestymistä. Lapin metsämaasta on yli kolmannes suojeltu tai rajoitetun metsätalouden piirissä. Jatkossa suojelualueverkostossa keskitytään olemassa olevien suojelualueiden hoitoon sekä suojelun ja muiden maankäyttömuotojen yhteen sovittamiseen.

Lappilainen ympäristö on pohjoisen sijainnin ja harvan asutuksen ansiosta omaleimaista ja muusta Euroopasta poikkeavaa, mutta samalla herkkää ihmistoiminnan vaikutuksille. Nykyisin ympäristön laatu on yleensä hyvää koko Lapissa. Keskeiset ympäristölliset heikkoudet liittyvät maaseudun elinvoimaisuuden heikkenemiseen, rakennetun ympäristön visuaaliseen ilmeeseen ja paikallisesti kuormittavan toiminnan haittoihin. Lapin ilmaston luonteeseen vaikuttavat eniten läntisten ja pohjoisten lähialueiden meri-ilmasto, itäinen mannerilmasto sekä paikallisesti maaston korkeus merenpinnasta. Lapissa on pohjoiseen sijaintiinsa verrattuna poikkeuksellisen suotuisa ilmasto, sillä Atlantin Golf-virta vaikuttaa ilmastoon lämmittävästi. Alueelliset erot ovat kuitenkin suuria vaihtelun esiintyessä eniten pohjois-eteläsuunnassa. Lapissa talvi on 1-2 kuukautta Keski- ja Etelä-Suomea pidempi.

4.2 LUONNONYMPÄRISTÖ

4.2 LUONNONYMPÄRISTÖ

Kallioperä, pohjavedet ja maankamara

Lapin kallioperä on osa Fennoskandian kilven aluetta, missä tämä maapallon vanhimpiin kuuluva kallioperä on näkyvissä nuorempien muodostumien keskellä. Kallioperässä ovat edustettuina kaikki Suomen kallioperässä esiintyvät kivilajien pääryhmät. Kasvillisuuden kannalta monimuotoisin on Kemin, Ylitornion ja Rovaniemen rajaama niin sanottu Lapin kolmion alue, jonka kallioperässä on runsaasti dolomiittia ja kasvillisuus poikkeuksellisen rehevää. Kallioperää peittää maaperä, jonka normaalipaksuus Lapissa on muutamia metrejä. Maaperän muodostumiseen ovat vaikuttaneet rapautuminen ja jääkaudet, näkyvimmin nuorin jääkausi Veiksel, jonka jälkeen maaperän pinta-ainekset ovat muodostuneet. Kasvimaantieteellisessä aluejaossa suurin osa Lappia on pohjoisboreaalista vyöhykettä tyypillisimpänä kasvillisuuden muotona havumetsät ja aapasuot. Lounais-Lappi kuuluu keskiboreaaliseen vyöhykkeeseen. Perämeren rannikolla ovat Pohjanlahden laajimmat merenrantaniityt.

Lapissa pohjavesialueet ovat yleensä selvästi rajautuvia hiekka- ja sora muodostumia. Myös moreeni muodostumiin voi sisältyä vettä ja moreenirinteiden juurilla olevat lähteet saattavat olla merkittäviä pohjaveden ottopaikkoja. Lapissa pohjavesialueet ovat usein asumattomia ja siten suojassa monilta ihmistoiminnan riskitekijöiltä. Pohjavesialueet on luokiteltu tärkeytensä mukaan kolmeen luokkaan ja alueita on Lapissa kartoitettu kaikkiaan noin 2350 kappaletta. Vedenhankinnan käytössä olevia tärkeitä I luokan pohjavesialueita on noin 300 ja vedenottoon tutkimusten perusteella varmuudella soveltuvia II luokan alueita noin 200 kappaletta. Kaikkien pohjavesialueiden yhteisantoisuudeksi on arvioitu noin 1,1 miljoonaa kuutiometriä vuorokaudessa.

Maanrakennukseen käyttökelvopuoludeltaan luontaisesti parhaat hiekat ja sorat ovat yleensä pohjavesien kanssa samoilla alueilla, minkä vuoksi maa-ainesten ottamisen suunnittelu ja pohjavesien suojelun yhteensovittaminen on tärkeää. Arviolaskelmien mukaan pohjavedenpinnan yläpuolella hiekka- ja soravarat ovat Lapissa noin 9 000 miljoonaa kuutiota. Hiekkaa ja soraa pyritään nykyään korvaamaan kallioista murskattavalla aineksella erityisesti siellä, missä kuljetusmatkat alkavat pidentyä.

Ilman laatu ja ilmaan tulevat päästöt

Lappi on Euroopan puhtain kolkka: Lapissa hengitetään tutkitusti Euroopan puhtainta ilmaa^[1]. Ilman rikkidioksidipitoisuudet ovat alle 1 µg/m³. Typenoksidipäästöjä aiheuttaa pääasiassa liikenteestä, energiantuotannosta ja teollisuusprosesseista, minkä vuoksi typenoksidipitoisuuksia on mitattu lähinnä taajamissa ja teollisuuskeskuksissa. Ilmatieteenlaitos on tehnyt 1990-luvun lopulla typenoksidimittauksia muutamilla tausta-aseilla, joilla vuonna 2000 typenoksidipitoisuudet olivat keskimäärin 4 µg/m³. Otsonia muodostuu alailmakehässä typenoksidien ja hiilivetyjen valokemiallisissa reaktioissa. Otsoni ja sitä muodostavat kaasut kulkeutuvat ilmapvirtausten mukana kauas lähdealueiltaan ja kasvattavat otsonipitoisuuksia myös kaukana päästölähteistä. Otsonipitoisuudelle määritelty terveyden suojelun kynnysarvo 120 µg/m³ on ylittynyt viime vuosikymmenen aikana muutamina päivinä vuodessa myös Lapissa.

Taajamien ilmanlaatuun vaikuttavat eniten energiantuotanto ja liikenteen päästöt. Suurimmat teollisuuspäästöt ovat Kemissä ja Torniossa. Rikkidioksidipäästöjen vähenemisen myötä myös taajamien ilman rikkidioksidipitoisuudet ovat pienentyneet. Taajamien suurimmat typpidioksiidi- ja muut typenoksidipitoisuudet aiheutuvat autoliikenteen päästöistä. Korkeimmat pitoisuudet esiintyvät keskustojen alueella vilkkaimmin liikennöityjen teiden ja risteysalueiden läheisyydessä.

Metsien ja soiden tila

^[1] Peltola Rainer ja Sarala Pertti toim. (2012) Pohjoinen puhtaus. Acta Lapponiae Fenniae 24. Lapin tutkimusseura.

Lapin metsäluonto on muuttunut viimeisten kuudenkymmenen vuoden aikana perusteellisesti. Metsien maisemakuvaan ovat vaikuttaneet metsäpalojen torjunta, metsäojitukset, avohakkuut maanmuokkauksineen ja metsäautoteiden rakentaminen. Metsäluonnossa tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet metsien eliölajistoon toisia lajeja hyödyttäen, toisten elinmahdollisuuksia kaventaen. Suurin muutos on ollut lajiston yleinen köyhtyminen talousmetsissä, etenkin vanhojen metsien lajit ovat vähentyneet. Nykyiset metsänkäsittelyohjeet ottavat myös monimuotoisuuden huomioon, ja Lapissa on suhteellisesti tarkastellen paljon suojelualueita, joihin sisältyy paljon vanhoja metsiä. Metsien ikärakenteesta johtuen Lapin puuvarat lisääntyvät jatkuvasti. Ongelmana on kuitenkin puuvarojen sijoittuminen hajalleen ja hyvälaatuisen järeän tukkipuun niukkuus. Toisaalta metsien sijainti laajalti eri puolilla Lappia luo metsävaroihin perustuvia kehittämismahdollisuuksia monille alueille. Osa Lapin suoalasta on hyödynnetty metsätaloudessa ja turvetuotannossa. Luonnontilaista suoluontoa on soiden alkuperäiseen määrään nähden jäljellä vähän. Etenkin suojelualueiden ulkopuolella luonnontilaiset suot ovat harvinaisia. Luonnontilaisia soita on kuitenkin kokonaisuutena Lapissa paljon, sekä luonnonsuojelualueilla että niiden ulkopuolella.

Vesistöjen tila

Lapin vesistöjen¹ tilaan ovat jätevesipäästöjä voimakkaammin vaikuttaneet maankäyttö, vesistöjen hajakuormitus ja vesirakentaminen. Säännöstelyn lisäksi aikoinaan tehdyt uittoperkaukset ovat muuttaneet vesistöjen luonnontilaa ja käyttökelpoisuutta, mutta virtavesiä on myös ennallistettu merkittävästi. Jokien patoaminen ja vesivoimarakentaminen on estänyt vaelluskalojen nousun merestä Kemi-Ounasjokeen, mutta haittoja on kompensoitu mittavilla velvoiteistutuksilla. Tavoitteena on toteuttaa Kemijoen kalatiet, jolloin vaelluskaloille avautuu mahdollisuus nousta Kemijoen vesistöön. Vesistöjen pistemäistä kuormitusta on vähennetty, mutta hajakuormituksen vaikutuksia on yhä näkyvissä. Vesistöjen rehevöitymistä on havaittavissa lähinnä ihmistoiminnan piirissä olevissa pienissä vesistöissä sekä Perämeren rannikolla suurten teollisuuslaitosten ja taajamien läheisyydessä. Vesiensuojelun painopiste on kuormituksen vähentämisessä ja vesistöjen kunnostustoimenpiteissä. Kasvavan kaivostoiminnan myötä ja herkillä Perämeren alueella merikuljetusten lisääntyessä on kiinnitettävä huomiota toiminnan vesistövaikutuksiin.

Ilmastonmuutos

Ihmisen toiminta on vaikuttanut ilmastoon maailmanlaajuisesti lämpenemiseen. Pohjoisilla alueilla lämpeneminen on ollut voimakkainta, ja lähivuosikymmeninä samansuuntaisen kehityksen arvioidaan jatkuva. Lämpenemisen seurauksena jäätiköt ovat kutistuneet, merijää ohentunut ja lumipeitteinen vuodenaika lyhentynyt. Ilmastonmuutos vaikuttaa monella tapaa ympäristöön ja yhteiskuntaan. Se pidetäänkö jotakin vaikutusta myönteisenä vai kielteisenä, riippuu usein tarkastelijan intresseistä. Lämpimät kesät, runsaat sateet ja nykyistä pidempi lisäävät mm. metsien kasvua. Toisaalta samasta syystä erilaisten kasvitautien määrät todennäköisesti lisääntyvät. Suomen ja erityisesti Lapin ilmastoon arvioidaan muuttuvan enemmän talvella kuin kesällä. Perinteisten talvikuukausien lämpötilan nousu merkitsee talvikuukausien määrän vähenemistä. Nykyistä lyhyemmän talven seurauksena lumen määrän arvioidaan vähenevän ja siten mm. kevättulvat pysyvät nykyisellään tai pienenevät. Lämpimät jaksot talvikuukausina lisääntyvät, jolloin osa lumesta sulaa ja lumisateet muuttuvat vesisateiksi. Jäiden liikehdintää jokijaksoilla tapahtuu nykyistä enemmän, koska jäät ovat ohuemmat ja talviaikaiset virtaukset nykyistä suuremmat.

Lämpötilan nousun lisäksi myös sadanta kasvaa. Lisääntyvät sateet kasvattavat vesistöjen virtaamia erityisesti talviaikana ja vaikuttavat muutoinkin monin eri tavoin vesistöjen käyttöön ja hyödyntämiseen. Lämpötilan ja sadannan muutosten lisäksi mm. lumen vesiarvo pienenee, ääri-ilmiöt kuten myrskyt, kuivuus ja helteet voimistuvat, kesänaikainen haihdunta kasvaa, roudan määrä pienenee, syksyt ovat nykyistä pidempiä, tieliikenteessä hankalat sääolot lisääntyvät, talvet ovat nykyistä lyhyempiä ja pilvisempiä, lämmitysenergian tarve pienenee, jäiden lähtö aikaistuu, luonto herää keväeseen nykyistä aiemmin vaikkakin monet eläin- ja kasvilajit sekä ekosysteemit ovat ilmastomuutoksen vuoksi suurien haasteiden edessä.

Lapin talvi-ilmastoon kuuluu voimakas vaihtelu vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen, ja niin on myös tulevaisuudessa. Ilmasto lämpeneminen voidaan selkeästi osoittaa ja havaitut muutokset ovat olleet nopeampia mitä on 2000 -luvun alussa pystytty arvioimaan. Ilmastoon muutoksella on merkittäviä vaikutuksia Lapin luonnolle, Lapille elinkeinoelämälle kuten matkailulle ja täällä asuvien ihmisten elinolosuhteille. Lapissakin tulee tehdä voimakkaasti työtä ilmastoon muuttumisen hillitsemiseksi ja tunnistaa muuttuvat olosuhteet ja varautua niihin. Näihin haasteisiin pyritään vastaamaan mm. Lappi -sopimuksella.

4.3 RAKENNETTU YMPÄRISTÖ LISÄTÄÄN KAUPUNKIKUVASTA SEKÄ TEOLLISESTA RAKENTAMISESTA/ELY

Rakennetulla ympäristöllä on omat piirteensä maan eri osissa. Nämä piirteet tekevät paikasta asukkaalleen tutun, turvallisen ja yhteisöllisen sekä vieraille erikoisen, eksoottisenkin. Lapin omaleimaista kulttuuriympäristöä arvostetaan korkealle sekä asukkaiden viihtyisyyden ja kotiseututunteen kannalta että matkailun vetovoimatekijänä. Kulttuuriympäristöstä muokataan ja uutta luodaan uudisrakentamisella. Viime vuosikymmeninä tapahtuneet rakennetun ympäristön muutokset ovat Lapissa pitkälti samanlaisia kuin muuallakin Suomessa. 1960- ja 1970-luvuilla rakentaminen irtaantui vanhoista perinteistä, minkä johdosta monet taajamat muistuttavat suuresti toisiaan. Historian tapahtumien seurauksena Lapin rakennettu ympäristö on yleisesti ottaen varsin nuorta. Sotien jälkeisen jälleerakennuskauden aika onkin määrittänyt useimpien Lapin kuntien rakennetun ympäristön laatua, suunnitteluperiaatteita ja toteutusta. Jälleerakennuskauden jälkeinen aika on tuottanut varsinkin maaseutumaisessa ympäristössä ja kyläkeskuksissa monimuotoista, ajallisesti kerroksellista ja usein kulttuuriympäristönsä varsin huonosti sopeutuvaa rakentamista. Talojen ja ulkoympäristön rakentamisen laatutasoa voidaan nostaa kaikkialla, erityisesti kaupunkien, taajamien ja matkailukeskusten ydinkeskustoissa.

Vanhempaa rakennuskantaa on Lapissa säilynyt erityisesti Meri-Lapin ja Tornionlaakson alueella; Simossa, Kemissä, Torniossa ja Ylitorniolla.

Lapissa matkailukeskusten rakentaminen vastaa yhdyskuntarakenteeltaan ja tehokkuudeltaan kaupunkimaista rakentamista palveluvaatimuksineen. Nykykehityksessä matkailuympäristöt uhkaavat yhdenmukaistua sekä toimintaperiaatteiltaan että arkkitehtuuriltaan. Matkailun lisääminen on muokannut merkittävästi Lapin perinteikkäitä matkailuympäristöjä ja -maisemia; arkkitehtuuriltaan ja sisustukseltaan harkitut ja viimeistellyt rakennukset vaihtuivat 1960-luvulta alkaen tavanomaisiin, esteettisesti vaatimattomiin lomakylisiin. Vaalimalla Lapin matkailun vetovoimatekijöitä laadukkaalla ja omaperäisellä arkkitehtuurilla, sisustuksella, muotoilulla ja maisema-arkkitehtuurilla, Lappi saisi entistä kestävämpiä ja vetovoimaisempia matkailuympäristöjä.⁶

Laajoja maaseutualueita uhkaa rakennetun ympäristön rappeutuminen väestön vähentyessä. Näillä alueilla rakennetun ympäristön ylläpito, korjaus ja käyttö tuottavat ongelmia alueen kunnille. Jokivarsikulttuuri on ollut leimallista jo vuosisatojen ajan suurelle osalle Peräpohjolaa ja Lappia. Lapissa on jäljellä paljon arvokkaita kulttuuriympäristöjä, jotka vaativat suunnitelmallisia korjaus- ja ennallistamistoimia ja tarvetta on uusista käyttötarkoituksista, käyttäjistä ja korjaajista. Oleellisen osan kulttuuriympäristöistä muodostavat kulttuuri-vaikutteiset luontotyypit, kuten niityt, kedot, metsälaitumet ja etenkin pohjoisessa avarat, avoimet pihapiirit ja asuinkentät. Maatalouden rakennemuutoksen seurauksena edellä mainitut luontotyypit ja niiden lajisto ovat uhanalaistuneet ja maisemat yksipuolistuneet.

Saamelaisten liikkuva ja omintakeinen kulttuuri on monipuolisimmillaan Pohjois-Lapin alueella. Omaleimaiseen saamelaiseen rakennusperintöön ovat vaikuttaneet alueen tarjoamat luonnonvarat, elinkeinot ja niihin liittyvä elämäntapa. Vanhimmissa säilyneessä rakennuskannassa näkyy hyvin elämäntavan määrittämä asuintapa. Elinkeinot vaikuttivat rakennuspaikkojen valintaan, rakennuksiin ja rakenteisiin. Ympäristö vaikutti käytettävissä olevien rakennusmateriaalien lisäksi rakennusten sijoitteluun asuinkentällä. Rakennukset sijoiteltiin vapaasti luonnonmuotojen määrittäessä niiden paikkoja. Tyypillisiä saamelaisia rakennusperintökohteita ovat vanhat kentät, ympäröivästä luonnosta selkeästi erottuvat avoimella alueella olevat pihapiirit. Myöhempi merkittävä vaihe saamelaisalueen rakennusperinnössä on porotilarakentamisen aika 1970–1980-lukujen vaihteessa.⁷

Lapin maisemaan vaikuttaa omalta osaltaan myös kaivokset. Erityisesti avolouhokset voivat aiheuttaa esteettistä haittaa. Vaikka kaivosaluetta ei yleensä voida palauttaa toimintaa edeltäneeseen tilaan, voidaan maisemoinnilla ja kasvillistamisella alue voidaan sovittaa paremmin ympäröivään maisemaan.⁸

Maisemakuvaan vaikuttaa merkittävästi myös tuulivoimarakentaminen. Huhtikuun alussa 2014 Lapissa oli yhteensä 37 tuulipuisto-hanketta, joista 8 toiminnassa, 1 rakenteilla ja 28 suunnitteilla. Osa Lapin kunnista

⁶Hautajarvi H. (2014) Autiotuvista lomakaupunkeihin. Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria.

⁷ Magga, Päivi (2013) Saamelaisesta rakennusperinnöstä. Teoksessa Ealli Biras, Elävä ympäristö – Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma. (toim. Päivi Magga ja Eija Ojanlatva).

⁸Kauppila, Päivi; Räisänen, Marja Liisa; Myllyoja, Sari (2011). Metallimalmikaivostoiminnan parhaat käytännöt. Suomen ympäristö 29/2011.

on kuitenkin ottanut kielteisen kannan tuulivoimarakentamiselle sen asutukselle ja etenkin matkailutoimialalle aiheutuvien maisema- ja toiminnallisten haittojen vuoksi.

4.4 LUONNONSUOJELUALUEIDEN VERKOSTO

Suomen lain ja asetusten mukaisista luonnonsuojelualueista 83 prosenttia (n. 2,7 milj. ha.) sijaitsee Lapissa, mikä vastaa 27 prosenttia maakunnan pinta-alasta. Erilaisten suojeluohjelmien mukaisia luonnonsuojelualueita Lapissa on 840 256 hehtaaria, joista osa on jo toteutettu lain tai asetuksen perusteella. Myös Natura-alueista valtaosa eli 62 prosenttia (n. 3,1 milj. ha.) sijaitsee Lapissa. Tämä vastaa 30 prosenttia maakunnan pinta-alasta.

Suojelutilanne on Lapissa kattavuudeltaan hyvä. Ainoastaan Lapin kolmion alueella tarvitaan täydennystä, minkä vuoksi se kuuluu Etelä-Suomen metsien suojeluohjelman eli METSO-ohjelman piiriin. Valtioneuvosto hyväksyi ohjelman maaliskuussa 2008 samanaikaisesti kansallisen metsäohjelman kanssa. Tarkoitus on sekä parantaa nykyistä suojelualueverkkoa että kehittää talousmetsien luonnonhoitoa. Suojelu perustuu metsänomistajien vapaaehtoisuuteen ja suojelu sekä metsäluonnon hoito toteutetaan joko määräaikailla tai pysyvillä sopimuksilla kohteiden ekologisten arvojen mukaan. Alueita voidaan myös ostaa valtion omistukseen suojelualueiksi. Suojelualueilla on mahdollista luonnonpuistoja lukuun ottamatta harjoittaa sellaista elinkeinotoimintaa, joka ei vaaranna suojelun perustana olevia luontoarvoja.

Natura -verkostolla tuetaan luontotyyppien ja lajien suotuisan suojelutason säilymistä tai palauttamista. Euroopan unionin tärkeinä pitämiä luontotyyppejä ovat sellaiset unionin alueella esiintyvät luontotyypit, jotka ovat joko vaarassa hävitä, levinneisyysalue on pieni, tai jotka ovat hyviä esimerkkejä kyseisen luonnonmaantieteellisen alueen ominaispiirteistä.

Suomessa tavataan 69 luontodirektiivissä luetelluista luontotyypeistä. Lapin alueella tavataan kaikkiaan 46 Natura-luontotyyppiä. Ensimmäisistä suojeltavia luontotyyppejä on Suomessa 22, joista Lapissa esiintyy 14. Pinta-alaltaan aapasuot, tunturikankaat, borealiset luonnonmetsät ja tunturikoivikot kattavat kaikkista Lapin Natura-luontotyypeistä noin 70 prosenttia.

Lapin maakunnan Natura 2000 -verkostoon kuuluu 161 Natura-aluetta. Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan rajalla on useita yhteisiä Natura-alueita. Määrällisesti ja pinta-alallisesti Natura-alueita on eniten Itä-, Pohjois- ja Tunturi-Lapin seutukunnissa. Yli 100 000 ha suuruisia Natura-alueita Lapista löytyy peräti kymmenen kohdetta, joista kaikki sijaitsevat Tunturi-Lapin ja Pohjois-Lapin alueilla. Kaldoaivin erämaa on pinta-alaltaan Suomen suurin Natura-alue (352 000 ha).

5. LAPPI-SOPIMUKSEN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI TAULUKKO

Maakuntaohjelma on luonteeltaan koordinoiva kehittämissasiakirja, jossa asetetaan kehittämisen tavoitteet sekä keskeiset hankkeet ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Maakuntaohjelman laatimisen ja sisällön keskeisenä lähtökohtana on ollut maakuntasuunnitelman mukainen strategia ja tavoiteltu aluerakenne. Arvioinnissa on pyritty löytämään ne isot asiat strategisten valintojen mukaisesti ja aluerakenteen näkökulmasta, joihin kaikkein todennäköisimmin vaikutuksia kohdistuu ohjelmavuosien aikana. Vaihtoehtonäkökulmasta arvioinnin lähtökohtana on ollut maakuntaohjelman mukaisten kehittämistoimenpiteiden toteuttaminen. Käytännössä suunnitellut kehittämistoimenpiteet eivät varmaankaan tule toteutumaan kaikessa laajuudessaan. Useiden kehittämistoimenpiteiden eteneminen on kiinni esimerkiksi valtakunnallisista ratkaisuksista sekä suuryritysten investointipäätöksistä, joihin Lapin omin toimenpitein voidaan vähän vaikuttaa.

Maakuntaohjelman vaikutukset syntyvät välillisesti ohjelmassa esitettyjen hankkeiden ja kehittämistoimenpiteiden toteutumisen myötä. Tämän vuoksi vaikutusten arvioinnin on oltava jatkuva prosessi kattaen ohjelman koko toteuttamisajan. Arviointityötä tehdään vuosittain laadittavien ohjelman toteuttamissuunnitelmien yhteydessä. Kokonaisuutena ottaen Lapin maakuntaohjelmalla 2018–2021 on vahvasti myönteinen vaikutus Lapin yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen kehitykseen. Teollisuuteen, kaivoksiin, energiaan ja matkailuun liittyvät kehittämistoimenpiteet tuovat tuloa ja työpaikkoja, mikä on perusedellytys myös julkisten palvelujen rahoitukselle ja kuntatalouden vakaudelle. Merkittäviä ympäristövaikutuksia voi syntyä lähinnä paikkaan sidottujen suurten investointihankkeiden kuten kaivosten, energiantuotannon ja teollisuuslaitosten myötä. Kaavaprosesseissa tehdään hyvin tarkka ympäristövaikutusten arviointi, joten vaikutusten arviointia tehdään monella tasolla. Suurten investointihankkeiden osalta vaikutusten arviointi toteutetaan aina hankekohtaisesti ja ajantasaisen lainsäädännön vaatimusten mukaisesti. Hankkeiden mahdollisia negatiivisia vaikutuksia voidaan lieventää hyvällä suunnittelulla.

Maakunnan luonnonsuojelun tilanteeseen ohjelman toteuttamisella ei ole odotettavissa merkittäviä vaikutuksia. Suojelutilanne on jo nyt hyvä ja matkailuelinkeinon kasvu korostaa edelleen puhtaan suojellun luonnon, kuten kansallispuistojen arvoa. Elinkeinoiminta, väestö ja rakentaminen keskittyvät jo olemassa oleviin keskuksiin, eikä uusien luonnontilaisten alueiden käyttöön ottoon ole maakunnassa merkittäviä paineita muutoin kuin kaivostoiminnasta johtuen. Matkailun kasvun myötä on edelleen panostettava reittiverkoston kehittämisen siten, että luonnossa liikutaan ohjatusti suunnitelluilla reiteillä aiheuttamatta eläimille, kasvistolle ja maaperälle kestäväntä haittaa. Tämä edellyttää investointeja virkistyskäyttörakenteisiin. Kaivostoiminnan, matkailun, infrastruktuurirakentamisen energiahankkeiden yhteisvaikutuksia onkin jatkossa tärkeää arvioida kehittämistoimenpiteiden edetessä.

Joka toinen vuosi laadittavien toimeenpanosuunnitelmien yhteydessä tarkistetaan vaikutusten arviointia ja peilataan toteutunutta kehitystä ennakoarvioinnin tuloksiin. Seurannasta vastaa Lapin liitto.

5.1 Lappi-sopimuksen yhteis- ja kokonaisvaikutukset

Vaikutusten arvioinnissa on arvioitu vaikutuksia seitsemään eri tekijään: ihmisiin, talouteen, luonnonoloihin ja -varoihin, aluerakenteeseen ja ympäristöön, liikenteeseen, ilmastonmuutoksen torjuntaan ja saamelaiskulttuuriin. Kuvan 5. vaikutusten arviointimatriisissa on koottuna Lappi-sopimuksen vaikutusten arviointi.

Lappi-sopimuksen tärkein tavoite on maakunnan kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin lisääminen huomioiden elinkeinojen, kuten kaivostoiminnan, matkailun sekä perinteisten elinkeinojen, maankäytöllisten tarpeiden yhteensovittaminen sekä paikallisyhteisön näkökulma maankäytössä. Lapin perinteiset, luonnossa toimivat elinkeinot sekä saamelaisten kotiseutualueen maankäyttö edellyttävät suunnittelulta ja toimialojen yhteensovittamiselta erityisosaamista ja ekologisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävää toimintaa.

Lappi-sopimuksen merkittävimmät myönteiset vaikutukset kohdistuvat talouteen ja ihmisiin. Pääasiassa myönteisiä vaikutuksia on myös saamelaiskulttuuriin ja liikenteeseen. Lappi-sopimuksella on vähemmän vaikutuksia luonnonoloihin ja luonnonvaroihin, aluerakenteeseen ja ympäristöön sekä ilmastonmuutoksen torjuntaan.

VAIKUTUKSET TALOUTEEN

Lappi-sopimuksen strategisilla valinnoilla vaikutetaan myönteisesti Lapin talouskehitykseen, kilpailukykyyn, vetovoimaan ja kuntatalouteen. Valinnoilla vaikutetaan positiivisesti myös yritystoimintaan ja sen kehittämismahdollisuuksiin sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen.

Lapin kehittämisen tavoitteena on lisätä alueen kilpailukykyä, taloudellista kasvua ja yrittäjyyttä sekä parantaa työllisyyttä luomalla uusia työpaikkoja. Lapin kehittäminen perustuu maakunta-ajatteluun, jossa kaikki toimijat ovat yhteistyöverkoston tärkeitä osia vahvuuksineen ja rooleineen.

Alueen kilpailukyvyyn takaajana ovat monipuolinen ja vahva elinkeinotoiminta, yritykset sekä kestävästi hyödynnetyt luonnonvarat ja toimiva ja tuottava julkinen sektori. Lappi haluaa tarjota hyvän toimintaympäristön ja kannustavan henkisen ilmapiirin uusille ja uusiutuville yrityksille kaupunki-, kunta- ja maaseutualueilla. Lappi elää arktisuudesta ja erikoistuu älykkäästi arktiseen olosuhdeosaamiseen ja liiketoimintaan sekä arktisten luonnonvarojen jalostamiseen. Lapissa kohtaavat arkinen, arktinen yrittäjä ja osaaaja luontevasti ja tuottavasti.

Kaivostoiminnalla ja teollisuudella on merkittävä rooli Lapin yritystoiminnassa. Alojen osuus yritysten yhteenlasketusta liikevaihdosta on yli puolet, ja maakunnan vienti koostuu lähes kokonaan teollisuustuotteista. Palvelualat, kuten matkailu, ovat kuitenkin huomattavasti työvoimavaltaisempia ja niiden työllistävyysvaikutus onkin Lapin kannalta erittäin merkittävä.

Lapin tulevaisuuden menestymisen avaintekijöitä on elävä ja hyvinvoiva maaseutu. Lappi on Suomen laajin, harvaanasutuinen ja samalla luonnonvaroiltaan potentiaalisin maakunta. Jotta tuo potentiaali voidaan hyödyntää mahdollisimman monipuolisella ja kestäväällä tavalla, on pidettävä huolta maakuntamme aluerakenteen eheydestä ja kattavasta asutuksesta. Lapissa kehittämistä ohjaa näkemys, että menestyvät kasvukeskukset tarvitsevat elinvoimaista maaseutua ja päinvastoin. Lapissa maaseudun kehittämisessä

korostuu kaksi pääteemaa; hyvän maaseutuasumisen mahdollistaminen ja monipuolisen maaseutuyrittäjyyden edistäminen.

VAIKUTUKSET IHMISIIN

Lappi-sopimuksen strategisilla valinnoilla on kauttaaltaan myönteisiä vaikutuksia erityisesti työllisyyteen, koulutukseen ja osaamiseen, terveyteen ja hyvinvointiin sekä elinoloihin ja virkistykseen.

Asuinympäristön viihtyisyys on tärkeä tekijä asuinpaikan valinnalle ja ihmisen hyvinvointikokemukselle. Jo kaavoituksessa ja sen toteuttamisessa erityistä huomiota kiinnitetään asuinympäristöjen laatuun. Kulttuuriympäristöjen säilyttäminen on haaste, jossa lisävoimaa haetaan kytkemällä yritysten toimintaympäristöjen kehittäminen ja kulttuuriympäristötyö yhteen.

Toimivat ja kaikkien ulottuvilla olevat tietoliikenneyhteydet ovat avainasemassa luotaessa uutta työtä ja toimeentuloa Lappiin. Virtuaalinen elämäntapa mahdollistaa Lapille nykyistä paremman palvelutarjonnan. Yhteydet myös mahdollistavat lappilaisen elämäntavan ylläpitämisen sekä harvan asutuksen aiheuttamien haasteiden ratkaisemisen. Alueille, joille laajakaistaa on haastavaa saada, luodaan erillisratkaisuja toimivien yhteyksien luomiseksi. Toimivat tietoliikenneyhteydet saavat kehitykseensä voimaa julkisten palveluiden virtuaalisuuden kehittämisestä, joka mahdollistaa myös innovaatioiden syntymisen.

Lappi-sopimuksen tavoiteltavuuksessa kaikkien toimenpiteiden ytimessä on lappilainen ihminen. Lapin kehittämisessä monipuoliselle luovuudelle annetaan yhä enemmän tilaa, ja vision mukaisesti, lappilaisia asukkaita kannustetaan olemaan mukana Lapin menestystarinassa.

VAIKUTUKSET SAAMELAISKULTTUURIIN

Lappi-sopimuksen kolme strategista linjaa vaikuttavat saamelaiskulttuuriin pääasiassa myönteisesti, mutta sillä nähdään olevan myös ristiriitaisia vaikutuksia. Lappi-sopimuksen linjojen arvioidaan vaikuttavan myönteisesti erityisesti saamelaisten yritystoimintaan ja yrittäjyyteen, johon vaikuttaa uusiutuvat ja kasvuhakuiset yritykset, yritysten kilpailukyky vauhdittavat parhaat käytännöt ja teknologiat sekä viihtyisä ja innostava ympäristö ja elinvoiva maaseutu. Myönteisiä vaikutuksia on myös saamen kieleen, saamelaisten perinteisiin elinkeinoin ja saamelaisten sosiaali- ja terveyspalveluihin. Perinteisiin elinkeinoin ja saamelaisten yritystoimintaan ja yrittäjyyteen nähtiin olevan ristiriitaisia vaikutuksia sillä, että Lapin toimeentulon lähteinä ovat metalliteollisuus, metsä, matkailu, kaivokset ja perinteiset elinkeinot. Lapin perinteiset, luonnossa toimivat elinkeinot sekä saamelaisten kotiseutualueen maankäyttö edellyttävät suunnittelulta ja toimialojen yhteensovittamiselta erityisosaamista ja ekologisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävää toimintaa.

Perinteiset saamelaiselinkeinot ovat osa saamelaisten perustuslain suojelemaa kulttuurimuotoa. Ne ylläpitävät saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuutta, saamen kieltä, perinteistä tietoa, luontosuhdetta ja saamelaiskulttuurin yhteisöllisyyttä. Perinteisiin elinkeinoin liittyvä pienimuotoinen ekologinen matkailu ja jalostustoiminta lisäävät elinkeinojen kannattavuutta ja työllisyyttä. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen kannattavuudella ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuudella on vaikutuksensa koko Lapin matkailuelinkeinon.

Pitkät etäisyydet, harva asutus ja pieni väestömäärä asettavat haasteen yhdenvertaisten palvelujen turvaamiselle saamelaisten kotiseutualueella. Jotta saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuus ja alueen asukkaiden yhdenvertaiset oikeudet voidaan turvata, on peruspalvelujen ja perusinfrastruktuurin oltava kunnossa. Laadukkailla lähipalveluilla ja korkeatasoisilla tieto- ja liikenneyhteyksillä tuetaan saamelaisten paluumuuttoa takaisin kotiseudulleen sekä luodaan edellytyksiä alueen elinkeinojen ja ekologisen matkailun kehittymiselle.

Kommentoimut [M1]: tulisiko tämä olla myös koko lapin osalta

Saamelaisten kotiseutualue muodostaa Suomen saamelaisuuden ydinalueen. Lapin maakunnan alueella asuu noin 50 % saamelaisväestöstä. Saamen kielen, saamelaiskulttuurin mukaisen, saamelaisen kulttuurin ja saamenkielinen opetus ovat avainkysymyksiä saamelaisten tulevaisuudelle. Suomessa puhuttavat kolme saamen kieltä: pohjois-, inarin-, ja koltansaame ovat erittäin uhanalaisia. Saamen kieli on osa saamelaiskulttuuria ja säilyttää, siirtää ja ylläpitää perinteistä tietoa, erityisterminologiaa ja kulttuuriperintöä. Saamen kieli tarvitsee säilyäkseen ja kehittyäkseen kielen huoltoa ja uutta terminologiaa. Saamen kielen turvaaminen edellyttää luonnollisten saamen kielten käyttöympäristöjen säilymistä, uusien kielenkäyttöympäristöjen lisääntymistä, saamen kielten aseman vahvistamista äidinkielenä sekä saamen kielten siirtämistä kielensä menettäneille saamelaisille sekä viranomaisten saamen kielen taidon parantamista.

Saamelaislapsista ja nuorista suurin osa asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Saamelaisten kotiseutualueen pitkät etäisyydet, harva asutus ja pieni väestömäärä aiheuttavat haasteita saamelaislasten ja nuorten kerhotoiminnalle ja saamelaislasten ja -nuorten yhteistyölle. Saamelaisvastainen kirjoittelu internetissä ja eri medioissa vaikuttaa vahingollisesti saamelaislasten ja -nuorten identiteetin kehittymiseen.

Lappi-sopimuksessa tavoiteltavana on mm. että v. 2017 saamelaisten kotiseutualueella kattavat tietoliikenneyhteydet ovat mahdollistaneet paluumuuttoa ja luoneet paremmat edellytykset alueen elinkeinojen kehittymiselle ja että saamelaiskulttuurin mukainen koulutuspolku on mahdollinen. Lappi-sopimuksen kehittämistoimenpiteissä on mukana saamenkielisten palvelujen turvaaminen raja-alueyhteistyön avulla, saamelaiskulttuurin mukainen koulutuspolku, Saamelaisten kotiseutualueen palveluiden saatavuus ja innovatiiviset ratkaisut, Tälvvissid -elävän kolttsaamelaisen kulttuurin keskus sekä saamelaiskulttuurin mukaisten perinteisten elinkeinojen kehittäminen.

VAIKUTUKSET LIIKENTEeseen

Lappi-sopimuksen strategiset linjaukset vaikuttavat liikenteeseen pääasiassa myönteisesti tai sillä ei ole siihen vaikutuksia. Myös ristiriitaisia vaikutuksia esiintyy liikenteen kehittämisen ja joidenkin elinkeinojen harjoittamisen välillä. Positiivisia vaikutuksia tuo erityisesti lentoliikenteeseen, rataliikenteeseen ja maanteihin sekä satamiin kohdistuvat kehittämistoimenpiteet.

Olennaista on monipuolisen ja kestävä liikunnan mahdollistaminen. Toimiva ja kohtuuhintainen lentoliikenne on matkailuun ja teollisuuteen nojaavan alueen perusedellytys. Kaikki Lapin lentoasemat ovat kehittymiskykyisiä ja niiden lentojen turvaaminen on yhteinen tavoite. Lentoliikennettä kehitetään kansainvälisestä sekä useamman kauttakulkuaseman mallin näkökulmasta, mm. suoraa kansainvälisiä yhteyksiä lisäämällä. Tämän kautta saadaan myös lisättyä kilpailua reiteille, jolloin matkojen hintataso voidaan pitää kohtuullisena.

Rataliikenteen kehittämisen esteitä on syytä madaltaa. Rataliikenne on osa Koillisväylän tulevaisuuden mahdollisuuksia sekä keino vähähiilisen elämäntavan kehittämiseksi. Botnian käytävän kehittäminen ja siihen liittyvä radan sähköistäminen tuovat lisää kilpailukykyä etenkin Meri-Lapin alueen teollisuudelle. Ajoksen syväsataman ja Röyttän sataman kehittyminen kaivos-, metsä- ja suurteollisuuden tarpeisiin on ajankohtainen. Satamien kehittämisellä on merkitystä myös Barentsin alueen suurhankkeiden kannalta.

Maanteiden kuntoon, turvallisuuteen sekä ympärivuotiseen liikennöimiseen on Lapissa panostettava ja hyödynnettävä kaikki mahdollisuudet parantaa maantieverkoston. Matkailun, kaivosteollisuuden, metsä- ja suurteollisuuden erityisvaateet yhteyksien osalta sekä lappilaisten arjen sujuvuus ja turvallisuus ovat kehittämisen keskiössä. Etenkin Lapin kaupunki-, kunta- ja matkailukeskusten väliseen liikenteeseen on saatava lisäresursseja palvelemaan paremmin niin asukkaita kuin matkailijoitakin. Mm. älyliikenteen ratkaisujen käyttöönotto helpottaa turvallista liikkumista.

VAIKUTUKSET LUONNONOLOIHIN

Lappi-sopimuksen strategisilla linjauksilla ei pääsääntöisesti katsota olevan vaikutuksia luonnonoloihin ja luonnonvaroihin. Toisaalta positiivisia vaikutuksia on, joita tuovat yritysten kilpailukyky vauhdittavat parhaat käytännöt ja teknologiat, rakennemuutokseen vastaaminen ennakoivalla toimintamallilla sekä arktisuuteen, perinteisiin aloihin ja kasvu-aloihin nojaavasta älykkään erikoistumisen toimenpiteistä. Erityisesti positiivisia vaikutuksia katsottiin olevan maakunnan huoltovarmuuteen.

Ristiriitaisia ja pääasiassa kielteisiä vaikutuksia on. Lapin keskeiset elinkeinot (metalliteollisuus, metsä, matkailu ja kaivokset) voivat heikentää vesien, kasvillisuuden ja eliöiden tilaa sekä luonnon monimuotoisuutta. Lisäksi kehittämistoimenpiteet erityisesti lentoliikenteen osalta huonontavat ilmanlaatua. Huolellisella suunnittelulla voidaan kuitenkin lieventää kielteisiä vaikutuksia.

Lapin pinta-alasta noin kolmannes on suojeltua, mikä haastaa elinkeinojen toimintaympäristöjä ja korostaa yhteensovittamisen tarvetta. Kaivostoiminnan ja muiden luontoon perustuvien elinkeinojen yhteensovittaminen on tilan ja maankäytön suunnittelua, jonka tärkein työkalu on kaavoitus. Aivan olennaisessa asemassa eri toimintojen yhteensovittamisessa on tiedonkulku ja neuvotteluyhteyksien ylläpito osapuolten välillä. Jotta luonnonvarojen käyttö tai logistiikan kehittäminen on alusta asti tehty yhteiskunnallisesti kestävällä tavalla, eri osapuolet tarvitsevat tietoa toistensa tavoista toimia alueella sekä siitä, miten kunkin toiminta muuttuu, jos kaivostoiminta aloitetaan. Lappi voi toimia pilottialueena kestäväen kaivosteollisuuden uusille ja innovatiivisille teknologisille ratkaisuille. Teknologiset ratkaisut ovat avainasemassa luonnonvarojen kestäväen käytön osalta.

VAIKUTUKSET LUONNONVAROIHIN

Lappi-sopimuksen strategisilla linjauksilla ei pääsääntöisesti katsota olevan vaikutuksia luonnonoloihin ja luonnonvaroihin. Toisaalta positiivisia vaikutuksia on, joita tuovat yritysten kilpailukyky vauhdittavat parhaat käytännöt ja teknologiat, rakennemuutokseen vastaaminen ennakoivalla toimintamallilla sekä arktisuuteen, perinteisiin aloihin ja kasvu-aloihin nojaavasta älykkään erikoistumisen toimenpiteistä.

Metsävaramme ja kiviaines- sekä mineraalivarantomme ovat merkittävät. Maakunnassa on neljä toimivaa metallimalmikaivosta ja useita on suunnitteilla. Luonnonvarojen jalostusasteen nostaminen kestävästi, kaikilla toimialoilla, on ydinkysymys Lapin elinvoimaisuudelle. Luonnonvarojen jalostamisen ja siihen liittyvän yritystoiminnan osalta on varmistettava, että toiminta tapahtuu hallitusti ja peruuttamattomia ympäristöhaittoja välttäen.

VAIKUTUKSET ALUERAKENTEeseen JA RAKENNETTUUN YMPÄRISTÖÖN

Lappi-sopimuksen strategiset linjaukset vaikuttavat aluerakenteeseen ja ympäristöön myönteisesti tai ei ollenkaan, mutta sillä on myös ristiriitaisia ja pienissä määrin jopa kielteisiä vaikutuksia.

Lapin aluerakenteessa korostuu maankäytön, asumisen ja vapaa-ajan, liikenteen, palvelujen ja elinkeinojen muodostaman MALPE-kokonaisuuden hahmottaminen ja toimintojen yhteensovittaminen. Tulevaisuuden aluerakenteeseen vaikuttavat niin kuntakentässä ja palvelujen tuotannossa kuin elinkeinojen, väestön ja liikennejärjestelmän kehityksessä tapahtuvat muutokset. Yhä enemmän Lapin sisäisen kehityksen lisäksi myös ulkoinen toimintaympäristö ja globaali kehitys vaativat nopeaa reagoitua aluerakenteen suuntaamisessa. Lapin kannalta erityisesti huomioitavaa on katseiden suuntautuminen arktiselle alueelle.

Lapin kehittämisen erityispiirteenä on harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien lisäksi matkailun merkitys mm. aluerakenteen sekä palvelutarjonnan kannalta. Lapissa työtä ei voida perustaa pelkästään olemassa olevan väestön tarpeisiin vaan matkailijamäärät moninkertaistavat tarpeet.

Lapin aluerakenteen kehittäminen perustuu edelleen maakunta-ajatteluun ja Lapin tulevaisuuskuva hajautettuun malliin, jossa maakuntakeskuksina ovat Rovaniemi ja Kemi-Tornio, matkailukeskuksiin ja kaivoksiin verkottuneet vahvat alue- sekä palvelukeskukset. Tärkeä osa aluerakennetta ovat maaseudun elävät kylät, joista vahvimmat kehittyvät nauhamaisesti pääteiden ja jokien varsilla sekä matkailukeskusten ja kaivosten lähetyillä. Verkostomainen, virtuaalinen ja monipaikkainen elämäntapa sekä liiketoiminta- ja työkuultuuri mahdollistavat asumisen, koulutuksen ja työnteon missä vain. Elävät matkailukeskukset tulevat painottamaan yhä enemmän myös palvelukeskuksiksi.

Pääliikenneväylät luovat rungon työpaikkojen ja palveluiden sekä elinkeinojen kehittämiseksi. Lappi Euroopan arktisena porttina vaatii vahvoja kehityskäytäviä. Koillisväylän avautuminen vaikuttaa erityisesti Jäämeren käytävään. Myös Länsi-Lapin kehityskäytävä, Perämerenkaari, Murmanskin käytävä ja Koillis-Suomen käytävä omine vahvoine profiileineen säilyvät edelleen tärkeinä ja luovat rungon maakunnan toiminnalliselle kehitykselle.

Lapin aluerakenteen kehittämiseen liittyy kiistatta monia yhteensovittamisen tarpeita ja Lappi-sopimuksen kehittämistoimenpiteistä osalla onkin ristiriitaisia vaikutuksia aluerakenteeseen ja ympäristöön. Lapin perinteiset, luonnossa toimivat elinkeinot sekä saamelaisten kotiseutualueen maankäyttö edellyttävät suunnittelulta ja toimialojen yhteensovittamiselta erityisosaamista ja ekologisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävää toimintaa. Lapin vetovoima, sen elinkeinotoiminta sekä asukkaiden viihtyvyys, perustuvat puhtaaseen ja hyvin hoidettuun luonnonympäristöön. Ilmastonmuutoksen globaalit vaikutukset sekä kestävä, vähähiilisen talouden merkityksen kasvaminen korostavat ympäristöarvojen merkitystä. Lapissa taloudellisesti, ekologisesti ja kulttuurisesti kestävä yhdyskuntarakenteen luominen on lähtökohta kaikelle.

VAIKUTUKSET ILMASTONMUUTOKSEN TORJUNTAAN

Lappi-sopimuksen strategiset linjaukset vaikuttavat ilmastonmuutoksen torjuntaan pääosin myönteisesti. Erityisesti myönteisiä vaikutuksia tuo yritysten kilpailukykyä vauhdittavat parhaat käytännöt ja teknologiat, uudet ja korvaavat alat, ennakoiva toimintamalli, elinvoiva maaseutu, osaaminen sekä arktisuuteen, perinteisiin aloihin ja kasvualoihin nojaavasta älykkään erikoistumisen toimenpiteistä.

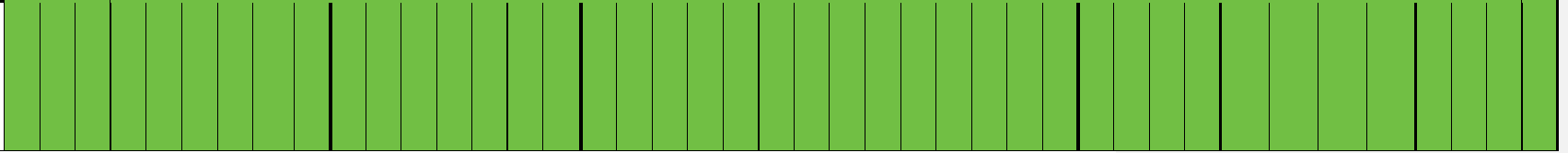
Energiaratkaisuisa Lappi voi toimia edelläkävijänä jo tänään. Pienenergiaratkaisut ja vähähiilisen elämäntavan kasvanut vaade sopivat hyvin Lappi-brändiimme. Lapissa on aina osattu elää ja sopeutua sekä luoda omanlaisia ratkaisuja alueen ihmisten ja luonnon parhaaksi. Huoltovarmuus ja energian mahdollisimman suuri omavaraisuus ovat harvan asutuksen arktiselle alueelle ensiarvoisia. Näistä syntyy myös uudenlaisia innovaatioalustoja, kysyntälähtöisesti ja ongelmanratkaisukeskeisesti.

Lapin bruttokansantuote rakentuu vahvasti teollisuuden vientiin mutta on samalla hyvin haavoittuva juuri rakennemuutoksen vaikutuksille. Lapin vienti koostuu lähes kokonaan Meri-Lapin alueen metalliteollisuudesta. Lisäksi perinteinen metsätalous on voimakkaassa rakennemuutoksessa. Korvaavien työpaikkojen osalta ilmastonmuutos luo kysyntää uudelle yritysmaailmalle. Lapissa on vahvan teollisuuteen, kaivostoimintaan ja matkailuun panostamisen ohella toimittava ennakoivasti ilmastonmuutoksen ja vähähiilisyden osalta. Tulevaisuuden kasvualoista cleantech, biotalous sekä resurssi- ja materiaalitehokkuutta edistävät yritykset luovat uusia työpaikkoja Lappiin. Etenkin harvan asutuksen maaseutualueille niillä on erittäin suuri merkitys.

<p>Lappi tunnetaan maailmanlaajuisesti - osaamista arvostava maakunta kiinnostaa huipputekijöitä ja -yrityksiä</p>	Green												Yellow												Green			Yellow														
<p>Lappilaisille tarjotaan laadukasta ja kysyntälähtöistä koulutusta</p>	Green												Yellow												Yellow			Yellow														
<p>Koulutus vastaa laadukkaasti ja monipuolisin keinoin muuttuvan työelämän tarpeisiin</p>	Green												Yellow												Yellow			Yellow														
<p>Digitalisaatio mahdollistaa nopean uudistumisen koulutuksessa ja työelämässä</p>	Green												Yellow												Yellow			Yellow														
<p>Yritykset osallistuvat aktiivisesti osaamisen tuottamiseen ja kehittämiseen</p>	Green												White												Yellow			White			Yellow											
	Yellow												Yellow												Yellow			Yellow														

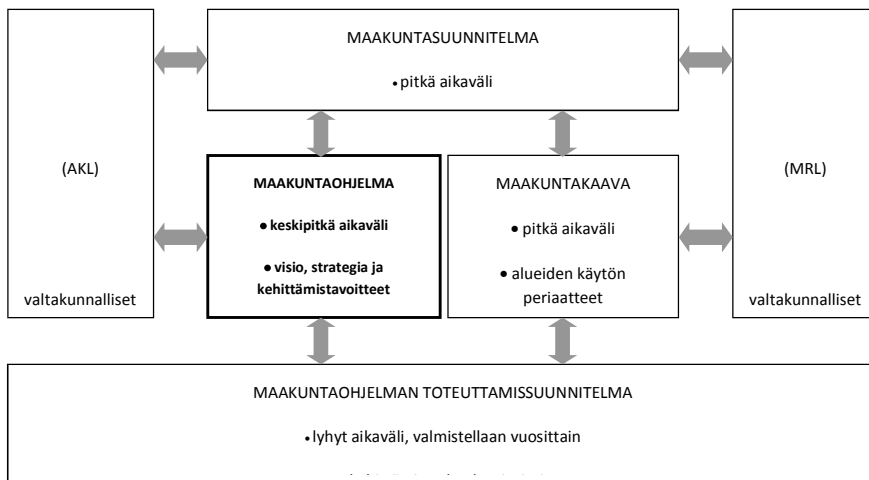
Johtamistaan ja prosessejaan ennakkoluulottomilla ratkaisuilla uudistavat työnantajat menestyvät kilpailussa osaavista tekijöistä	Yellow																							
Ennakointiyhteistyö elinkeinoelämän, oppilaitosten ja viranomaisten kesken palvelee valintojen tekemistä ja toimenpiteiden suuntaamista	Yellow																							
Yhteistyötä tehdään aktiivisesti naapurimaiden kanssa osaamisen, työllisyyden ja yrittäjyyden edistämiseksi	Light Green								White								White							
Työhön osallistumisen aste on korkea	Green																							
Nuorten aktivointi työelämään toimii yhä osallistavammilla tavoilla	Grey				Light Green				White								Grey							

Matka- ja logistiikkaketjut kehittyvät alueen sisäiseen ja myös rajat ylittävään liikkumiseen



Liite:

Maakuntaohjelman asema maakunnan liiton suunnittelujärjestelmässä ilmenee oheisesta kaaviosta.



Kuva 3. Maakunnan liiton suunnittelujärjestelmä

i

